

УДК 330.3:378.091

А. Ю. Шахно,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки, організації та управління підприємствами, ДВНЗ "Криворізький національний університет", м. Кривий Ріг

В. В. Буханець,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки, організації та управління підприємствами, ДВНЗ "Криворізький національний університет", м. Кривий Ріг

О. О. Козлова,

студентка, ДВНЗ "Криворізький національний університет", м. Кривий Ріг

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК ФАКТОРА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ

A. Shakhno,

PhD (Economics), assoc. prof., department of economics and enterprise organisation and management, SIHE "Kryvyi Rih National University"

V. Bukhanets,

PhD (Economics), assoc. prof., department of economics and enterprise organisation and management, SIHE "Kryvyi Rih National University"

O. Kozlova,

student, SIHE "Kryvyi Rih National University"

STATE PARTICIPATION IN IMPROVING PROFESSIONAL TRAINING QUALITY AS A FACTOR OF HUMAN CAPITAL FORMATION

У статті обґрунтовано роль держави у підвищенні якості освіти та професійного навчання як фактора формування людського капіталу України. Досліджено проблеми формування та відтворення людського капіталу за рахунок професійної та вищої освіти, перенавчання та підвищення кваліфікації. Акцентовано увагу на необхідності активізації діяльності держави по створенню умов для безперервного навчання як запоруки підвищення конкурентоспроможності людського капіталу. Інвестування у формування людського капіталу визначається як інвестування в економічний розвиток.

Проаналізовано фінансування освіти з боку держави, динаміку показників вищих навчальних закладів, динаміку показників професійно-технічних закладів та потреби підприємств у працівниках за професійними групами. Даний аналіз дає можливість встановити ключову роль держави у підвищенні якості системи освіти та професійного навчання, що сприятиме розвитку людського капіталу як одного з найважливіших стратегічних факторів економічного зростання. Запропоновано заходи щодо удосконалення системи освіти та професійного навчання та формування високорозвиненого й продуктивного людського капіталу в Україні.

The article grounds the state's participation in improving the quality of education and professional training as a factor of Ukraine's human capital formation, studies problems of forming and reproducing the human capital through professional training and higher education, retraining, professional development and emphasizes necessity of intensifying the state's activities on creating possibilities for continuous education as a condition of human capital competitiveness increase. Investment into human capital formation is determined as investment into economic development.

The article analyses the state financing of education, dynamics of higher educational institutions' indicators, professional technical schools and businesses' demands for employees according to professional groups. The analysis enables determining the key role of the state in improving the quality of education and professional training that will contribute to development of human capital as one of the most important strategic factors of economic growth. The article suggests steps to improve the system of education and professional training and to create highly developed and productive human capital in Ukraine.

*Ключові слова: держава, людський капітал, рівень освіти, професійне навчання, ринок праці.
Key words: state, human capital, education, professional training, labor market.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Рівень освіти та професійної підготовки трудового потенціалу є одним з вагомих критеріїв, що характери-

зують сукупний людський капітал підприємства. Стратегія розвитку сучасних підприємств з урахуванням концепції людського капіталу вимагає нового підходу до ви-

користання наявних ресурсів і, в першу чергу, людських, які є джерелом підвищення конкурентоспроможності та продуктивності, а тому повинні постійно оновлюватися та вдосконалюватися. Розвиток інноваційної економіки вимагає розробки нової концепції підготовки кадрів, в основу якої покладений принцип ставлення до професійного навчання персоналу на виробництві не як до витрат, а як до довгострокових інвестицій у людський капітал, необхідний для розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємства. Інвестування у формування людського капіталу визначається як інвестування в економічний розвиток, оскільки має довгостроковий стратегічний характер і закладає основи економічного зростання через людський розвиток [1, с. 126].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у висвітлення питань підвищення конкурентоспроможності вищої освіти зробили такі вітчизняні вчені, як А. Амоша, Я. Берсуцький, Л. Безчасний, В. Бобров, В. Гриньова, М. Долішній, А. Колот, Л. Колешня, В. Кремень, В. Лагутін, Є. Лібанова, Т. Обольська, І. Сазонець та ін. Концепція людського капіталу та особливе значення освіти як детермінанти його розвитку розглядається в працях вітчизняних науковців, зокрема, Д. Богині, О. Грішнєвої, Б. Данилишина, В. Куценко, Л. Семів, С. Вовканича та ін. У дослідженнях зосереджена увага на проблемах формування людського капіталу, його примноження та відтворення за рахунок професійної та вищої освіти, перенавчання та підвищення кваліфікації.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження та обґрунтування ролі держави у вирішенні питань щодо підвищенні якості освіти та професійного навчання як складові формування та розвитку людського капіталу, розробка комплексу заходів щодо формування високорозвиненого й продуктивного людського капіталу та удосконалення системи освіти та професійного навчання в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На сучасному етапі розвитку освіти Україна потребує докорінних змін з метою подальшого успішного функціонування та можливості зайняти належне місце на міжнародному ринку освітніх послуг. Тобто вітчизняні ВНЗ повинні суттєво підвищити свою глобальну конкурентоспроможність. А держава, в свою чергу, повинна мати інформацію про майбутню структуру попиту на ринку праці країни для того, щоб сформувати необхідну професійно-кваліфікаційну структуру трудових ресурсів. Сьогодення вказує на те, що в державі не існує комплексного єдиного підходу до прогнозування потреб підприємств у кваліфікованих працівниках. Проблема невідповідності попиту і пропозицій на ринку праці ускладнюється регіональними диспропорціями,

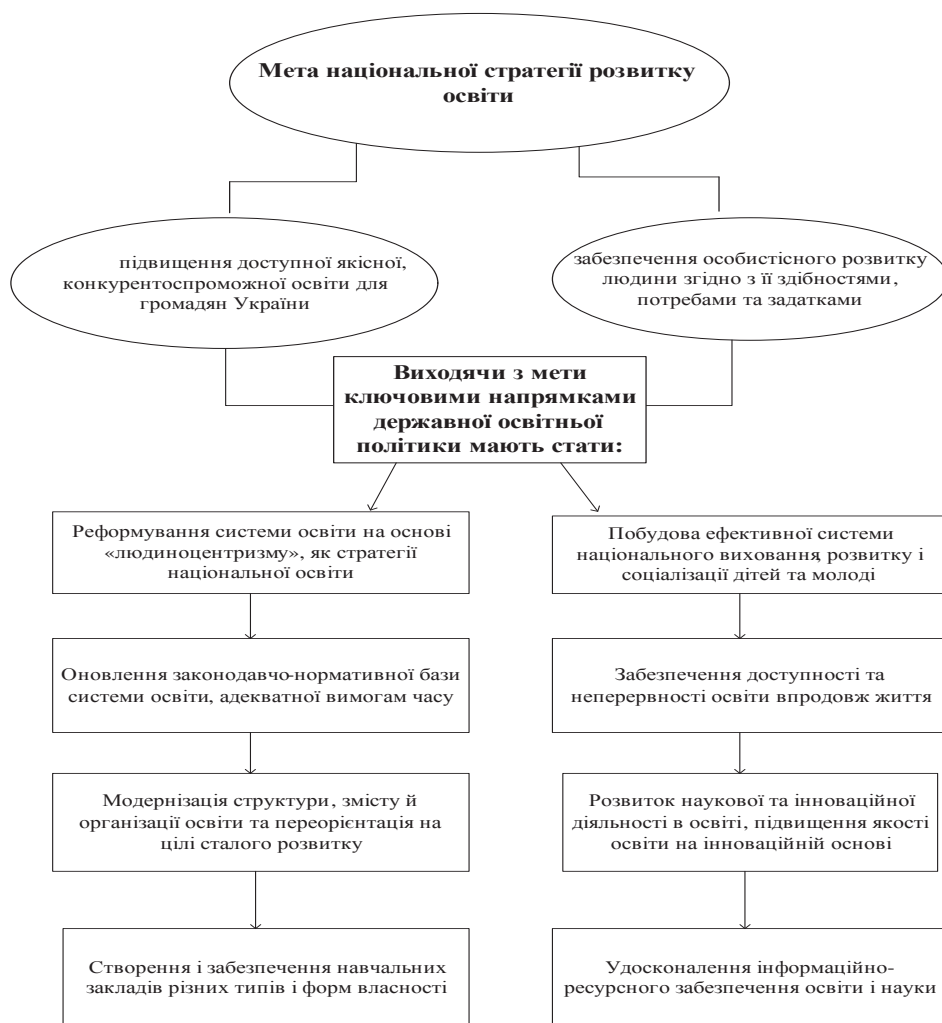

Рис. 1. Національна стратегія розвитку освіти

Джерело: складено авторами на основі [3].

недостатньою професійною орієнтацією молоді та значною кількістю навчальних закладів III—IV рівнів акредитації.

Перспективність освіти, її економічна ефективність та інвестиційний характер призводять до розробки програми постійного розвитку та удосконалення людського капіталу як на національному рівні, так і на рівні окремих підприємств. Вища освіта повинна бути більш інноваційною, далекоглядною і відповідальною за результат, тобто вона повинна забезпечувати робочі місця висококваліфікованими спеціалістами, котрі здатні здійснювати високоефективні дослідження в актуальних на даний період часу галузях науки та приносити ефективний результат.

Згідно із Законом України "Про освіту" від 01.07.2014 № 1556-VII (зі змінами), метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими працівниками [2].

Ключові напрями державної освітньої політики згідно з Законом України "Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" наведені на рисунку 1 [3].

Отже, освіта посідає особливе місце відносно людського чинника і суспільної ефективності, є найважливішим каталізатором розвитку людського потенціалу.

Таблиця 1. Державне фінансування освіти за період 2000–2012 рр.

Рік	Фінансування	Загальні видатки зведеного бюджету, млн грн.	Видатки у % до		Видатки на окремі підгалузі у % до видатків на галузь
			загальних видатків	ВВП	
2000	на освіту - всього	7085,5	14,7	4,2	100
	у тому числі:				
	професійно-технічну	429,1	0,9	0,3	6,1
	вищу	2285,5	4,7	1,3	32,3
2006	на освіту - всього	26801,8	18,1	6,1	100
	у тому числі:				
	професійно-технічну	1749,9	1,1	0,4	6,5
	вищу	7934,1	5,7	1,8	29,6
2009	на освіту - всього	66773,6	21,7	7,3	100
	у тому числі:				
	професійно-технічну	4108	1,3	0,4	6,2
	вищу	20966,3	6,8	2,3	31,4
2010	на освіту - всього	79826,0	21,1	7,4	100
	у тому числі:				
	професійно-технічну	5106,2	1,4	0,5	6,4
	вищу	24998,4	6,6	2,3	31,3
2011	на освіту - всього	86253,6	20,7	6,6	100
	у тому числі:				
	професійно-технічну	5305,4	1,3	0,4	6,2
	вищу	26619,6	6,4	2	30,9
2012	на освіту - всього	72680,4	21,6	7	100
	у тому числі:				
	професійно-технічну	4282,5	1,3	0,4	5,9
	вищу	21058,1	6,3	2	29

Джерело: Державний комітет статистики України [5].

Конкурентоздатність української економіки все більше визначається динамікою людського капіталу, інновацій та інформації. Людський капітал, рівень освіти та накопичення знань перетворюється на головну перевагу в конкурентній боротьбі. Зарубіжний досвід свідчить про те, що держава повинна контролювати інвестиції у розвиток людських ресурсів на національному рівні. У зв'язку з цим слід стимулювати підприємства займатися професійним навчанням шляхом ухвалення відповідного законодавства і використання певних фінансових механізмів.

Найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, гуманізації суспільно-економічних відносин, консолідації усіх його інституцій, формування нових життєвих орієнтирів особистості. Лише реалізований людський потенціал сприяє нагромадженню людського капіталу в суспільстві, і, таким чином, стимулює економічне зростання і підвищення конкурентоспроможності національної економіки [4, с. 185].

Для забезпечення відповідного рівня конкурентоспроможності вітчизняних кадрів необхідно впроваджувати ефективну систему інвестування в людський капітал як з боку держави, так і на рівні підприємств. Фінансування освіти з боку держави за період 2000–2012 рр. представлено в табл. 1 [5].

За даними Державного комітету статистики України за період 2000–2011 рр. загальні видатки зведеного бюджету зростали, що не можна сказати за 2012 р., оскільки вони зменшуються в порівнянні з попередні-

ми роками. Так, у 2012 р. загальні видатки на освіту зменшились і становлять всього 72680,4 млн грн. у порівнянні з 2011 р. — 86253,6 млн грн., тобто зменшились на 13573,20 млн грн., а питома вага до ВВП зросла на 0,4 %.

Подальший розвиток освітніх інвестицій має ґрунтуватися не на простому нарощуванні видатків, а на підвищенні їх ефективності з метою забезпечення належної якості освітніх послуг та можливостей рівного доступу населення до їх отримання впродовж всього життя. Саме тому майбутні реформи мають стосуватися державного механізму розподілу ресурсів та загального управління галузю освіти, забезпечити розширення повноважень місцевих органів управління та формування належної доходної бази для фінансування освітніх послуг.

Інформаційне суспільство ставить перед працівниками жорсткі вимоги. З розвитком високих технологій господарські процеси ускладнюються та вимагають підвищення компетенції працівників. Крім загальної і професійної освіти, вирішальне значення для формування і розвитку людського капіталу відіграє перехід до системи безперервного навчання. Найчастіше в Україні останнє проявляється у навчанні в процесі виробництва та підвищення кваліфікації. Незацікавленість роботодавців, з одного боку, та працівників, з іншого — вкласти кошти у професійне навчання негативно впливає на процес формування людського капіталу. Професійний розвиток завжди вимагає інвестицій, проте роботодавці не завжди охоче спрямовують їх на розвиток людського капіталу, оскільки працівники, що за кошти підприємства підвищили кваліфікацію, можуть перейти до іншого роботодавця і, таким чином, підприємство не отримає віддачі від вкладених інвестицій. Працівники, в

Таблиця 2. Динаміка показників вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації за 2004/05 – 2013/14 н.р. (на початок навчального року)

Навчальний рік	Кількість закладів				Випущено фахівців, тис. осіб			
	I-II рівнів акредитації	Темп приросту, %	III-IV рівнів акредитації	Темп приросту, %	I-II рівнів акредитації	Темп приросту, %	III-IV рівнів акредитації	Темп приросту, %
2004/05	619	-	347	-	148,2	-	316,2	-
2005/06	606	-2,1	345	-0,6	142,7	-3,71	372,4	17,77
2006/07	570	-5,94	350	1,45	137,9	-3,36	413,6	11,06
2007/08	553	-2,98	351	0,29	134,3	-2,61	468,4	13,25
2008/09	528	-4,52	353	0,57	118,1	-12,06	505,2	7,86
2009/10	511	-3,22	350	-0,8	114,8	-2,79	527,3	4,37
2010/11	505	-1,17	349	-0,3	111	-3,31	543,7	3,11
2011/12	501	-0,79	345	-1,1	96,7	-12,88	529,8	-2,56
2012/13	489	-2,4	334	-3,2	92,2	-4,65	520,7	-1,72
2013/14	478	-2,25	325	-2,7	91,2	-1,08	485,1	-6,84
(2013/14)/ (2004/05), +/-	-141	-	-22	-	-57	-	168,9	-
(2013/14)/ (2004/05),%	-	-22,78	-	-6,3	-	-38,46	-	53,42

Джерело: складено і розраховано авторами на основі [5].

свою чергу, не маючи гарантій в отриманні заробітної плати, що відповідатиме їхньому професійному рівневі, не мають бажання вкладати кошти у професійне навчання [6].

Отже, відсутність зацікавленості в інвестуванні коштів у розвиток професійних здібностей робітників гальмує процес формування як конкурентоспроможного людського капіталу, так і конкурентоспроможних

Таблиця 3. Динаміка показників професійно-технічних навчальних закладів за 2004–2013 рр. (на кінець року)

Навчальний рік	Кількість закладів		Кількість учнів		Прийнято учнів		Підготовлено (випущено) кваліфікованих робітників	
	тис. чол.	Темп приросту, %	тис. чол.	Темп приросту, %	тис. чол.	Темп приросту, %	тис. чол.	Темп приросту, %
2004	1011	-	507,3	-	327,6	-	283,4	-
2005	1023	1,19	496,6	-2,11	314,2	-4,09	286,6	1,13
2006	1021	-0,20	473,8	-4,59	303,7	-3,34	289,3	0,94
2007	1022	0,10	454,4	-4,09	299,2	-1,48	285,1	-1,45
2008	1018	-0,39	443,6	-2,38	288,1	-3,71	269,6	-5,44
2009	975	-4,22	424,3	-4,35	249,9	-13,26	239,4	-11,20
2010	976	0,10	433,5	2,17	282,9	13,21	247,4	3,34
2011	976	0,00	409,4	-5,56	241,7	-14,56	240,1	-2,95
2012	972	-0,41	423,3	3,40	241,8	0,04	202,1	-15,83
2013	968	-0,41	391,2	-7,58	225,2	-6,87	227,3	12,47
2013/2004,+/-	-43	-	-116,1	-	-102,4	-	-56,1	-
2013/2004,%	-	-4,25	-	-22,89	-	-31,26	-	-19,80

Джерело: складено і розраховано авторами на основі [5].

Таблиця 4. Динаміка потреби підприємств у працівниках за професійними групами у 2003–2012 рр. (на кінець звітної періоду, тис. осіб)

Показники	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Всього	138,8	166,5	186,6	170,5	169,7	91,1	65,8	63,9	59,3	48,6
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	8,0	10,3	12,7	10,6	11,1	7,0	6,5	5,7	5,3	4,3
Професіонали	15,1	16,9	18,6	14,5	16,5	10,9	10,0	9,0	9,1	8,2
Фахівці	13,8	15,3	17,4	15,4	15,6	12,1	9,1	7,4	7,0	5,9
Технічні службовці	2,6	4,4	5,1	5,3	6,4	3,8	2,4	2,2	1,7	1,3
Працівники сфери торгівлі та послуг	7,5	9,9	12,4	14,5	15,1	8,4	8,0	7,9	6,2	5,1
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	1,8	2,0	2,3	1,9	1,4	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6
Кваліфіковані робітники з інструментом	48,8	53,6	56,0	50,7	48,8	20,1	11,4	13,2	13,0	9,7
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	30,4	38,0	39,6	33,4	31,7	14,4	7,7	7,9	7,9	6,7
Найпростіші професії	10,8	16,1	22,5	24,2	23,1	13,6	10,0	9,9	8,5	6,8

Джерело: складено і розраховано авторами на основі [5].

підприємств. Формування конкурентоспроможного людського капіталу — одне із пріоритетних завдань сучасного етапу економічного розвитку. Слід констатувати, що Україна володіє значним людським потенціалом, перетворення якого у людський капітал вимагає значних інвестицій у вигляді освіти і професійної підготовки. Підвищення рівня та якості освіти на усіх рівнях як рушійного чинника соціально-економічного розвитку, і забезпечення можливості навчатися та підвищувати кваліфікацію, відноситься до пріоритетних напрямів формування конкурентоспроможного людського капіталу. Більш доцільним слід вважати формування людського капіталу як процес навчання впродовж усього життя, оскільки постійні трансформації, що відбуваються у всіх сферах суспільного життя, вимагають від індивідів постійного підвищення кваліфікації, набуття нових знань та навичок, розвитку професійних здібностей [7, с. 181—183].

Рівень охоплення освітою в Україні є вищим, ніж у країнах з середнім доходом, а в багатьох випадках досягає рівня країн з високим рівнем доходів. Динаміка вищих навчальних закладів I—IV акредитації за 2004—2013 рр. наведена в таблиці 2 [5].

За даними Державного комітету статистики України, кількість навчальних закладів I—II рівнів акредитації за десять років (з 2004/05 н.р. до 2013/14 н.р.) зменшилась на 141 заклад, це призвело і до зменшення кількості фахівців, що випускаються (на 38,46%). За аналізований період кількість закладів III—IV рівнів акредитації зменшились на 6,3 %, але незважаючи на це кількість випущених фахівців зросла на 53,42 %.

Отже, на сьогодні отримання вищої освіти в Україні є досить популярним, все більше випускників загально-

освітніх навчальних закладів обирають продовження освіти саме у ВНЗ III—IV рівнів акредитації.

Слід констатувати, що Україна володіє значним людським потенціалом, перетворення якого у людський капітал вимагає значних інвестицій у вигляді освіти і професійної підготовки. Підвищення рівня та якості освіти на усіх рівнях, як рушійного чинника соціально-економічного розвитку, і забезпечення можливості навчатися та підвищувати кваліфікацію, відноситься до пріоритетних напрямів формування людського капіталу. Більш доцільним слід вважати формування людського капіталу як процес навчання впродовж усього життя, оскільки постійні трансформації, що відбуваються у всіх сферах суспільного життя, вимагають від індивідів постійного підвищення кваліфікації, набуття нових знань та навичок, розвитку професійних здібностей.

Проаналізуємо динаміку зміни кількості професійно-технічних навчальних закладів на Україні та підготовлених кваліфікованих робітників за період 2004—2013 рр., яка представлена в таблиці 3 [5].

За даними Державного комітету статистики України кількість професійно-технічних навчальних закладів за період з 2004—2013 рр. зменшилась з 1011 до 968, тобто на 4,25 %. При цьому кількість учнів та кількість прийнятих зменшилась на 22,89% та 31,26% відповідно. Також кількість підготовлених та випущених кваліфікованих робітників зменшилась за аналізований період на 19,80%, що є негативною тенденцією.

На сьогоднішній день стан ринку праці характеризується наявністю низки проблем, які заважають нормальному соціально-економічному розвитку як всієї країни, так і її окремих регіонів. Актуальними лишаються проблеми економічної активності населення, недо-

Таблиця 5. Динаміка відносних показників потреби підприємств у працівниках за професійними групами у 2003–2012 рр. (на кінець звітної періоду, %)

Роки	2004/	2005/	2006/	2007/	2008/	2009/	2010/	2011/	2012/	2012/
Показники	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2003
Всього	19,96	12,07	-8,63	-0,47	-46,32	-27,77	-2,89	-7,20	-18,04	-64,99
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	28,75	23,30	-16,54	4,72	-36,94	-7,14	-12,31	-7,02	-18,87	-46,25
Професіонали	11,92	10,06	-22,04	13,79	-33,94	-8,26	-10,00	1,11	-9,89	-45,70
Фахівці	10,87	13,73	-11,49	1,30	-22,44	-24,79	-18,68	-5,41	-15,71	-57,25
Технічні службовці	69,23	15,91	3,92	20,75	-40,63	-36,84	-8,33	-22,73	-23,53	-50,00
Працівники сфери торгівлі та послуг	32,00	25,25	16,94	4,14	-44,37	-4,76	-1,25	-21,52	-17,74	-32,00
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	11,11	15,00	-17,39	-26,32	-42,86	-12,50	0,00	-14,29	0,00	-66,67
Кваліфіковані робітники з інструментом	9,84	4,48	-9,46	-3,75	-58,81	-43,28	15,79	-1,52	-25,38	-80,12
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	25,00	4,21	-15,66	-5,09	-54,57	-46,53	2,60	0,00	-15,19	-77,96
Найпростіші професії	49,07	39,75	7,56	-4,55	-41,13	-26,47	-1,00	-14,14	-20,00	-37,04

Джерело: складено і розраховано авторами на основі [5].

статній рівень підтримки тих, хто вперше виходить на ринок праці (випускників навчальних закладів та ін). Сучасне становище характеризується високою нестачею кваліфікованих кадрів за окремими професіями та спеціальностями. Однією з причин є неспівпадіння структури професійної освіти з потребами ринку праці за кваліфікаційним рівнем та професійною структурою. У структурі попиту, який реєструється Державним центром зайнятості України, переважають запити на кадри робітничих професій, тоді як серед тих, хто шукає роботу, значну частину становлять особи з вищою освітою.

Потреба підприємств у працівниках за професійними групами, наведена в таблиці 4, 5 [5].

Згідно з даними Державної служби статистики України (табл. 4 та табл. 5) за період 2003–2012 р.р. зменшилась потреба підприємств у працівниках за професійними групами в цілому на 64,99%. Найбільшим попитом на зареєстрованому ринку праці користуються кваліфіковані робітники з інструментом, а найменшим — робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства.

Структуру потреби у працівниках за професійними групами у 2012 році представлено на рисунку 2 [5].

Як видно з рисунка 2, найбільша потреба у робочій силі за 2012 р. є у кваліфікованих робітниках з інструменту, тобто технічні професії.

Отже, система професійної перепідготовки і підвищення кваліфікації як підсистема неперервної освіти, є однією з уразливих ланок вітчизняної освітньої системи. Вона відзначається невисокою якістю підготовки, невідповідністю форм і методів навчання потребам сьогодення у частині використання дистанційних форм навчання, інформаційних систем і технологій, а також неврахуванням соціальних і вікових особливостей контин-

генту слухачів. Оптимізація структури професійно-освітньої підготовки робочої сили відповідно до потреб економіки має стати основним завданням державної соціальної політики, адже значна частина населення країни працює не за фахом, а частина — на посадах, що не відповідають їх освіті, в тому числі і на роботах, які такого рівня освіти не потребують [8].

Таким чином, модернізація України повинна починатися з удосконалення і підвищення якості її людського капіталу. Без ефективної системи освіти і сучасних знань, без сучасної інфраструктури і конкурентоздатних умов життя і праці людського капіталу неможливо створити ефективну інноваційну систему й економіку знань. З метою формування високорозвиненого й продуктивного людського капіталу, адекватного вимогам інформаційно-інноваційного суспільства, та підвищення якості освіти і професійного навчання в Україні необхідна активізація діяльності держави та впровадження наступних заходів:

- проведення ефективного моніторингу та реформування освітньої галузі з метою узгодження кон'юнктури ринку праці і ринку освітніх послуг, формування попиту на інноваційну працю;

- здійснення державою витрат на освіту та професійну підготовку на всіх рівнях, включаючи бюджетне фінансування галузі освіти;

- забезпечення неперервної освіти, яка є фундаментом формування людського капіталу та прогресу суспільства;

- забезпечення післядипломної освіти, яка передбачає мотивацію громадян для безперервного навчання;

- розробка та втілення державою програм та стандартів навчання, забезпечення відповідності професійної підготовки потребам ринку праці;

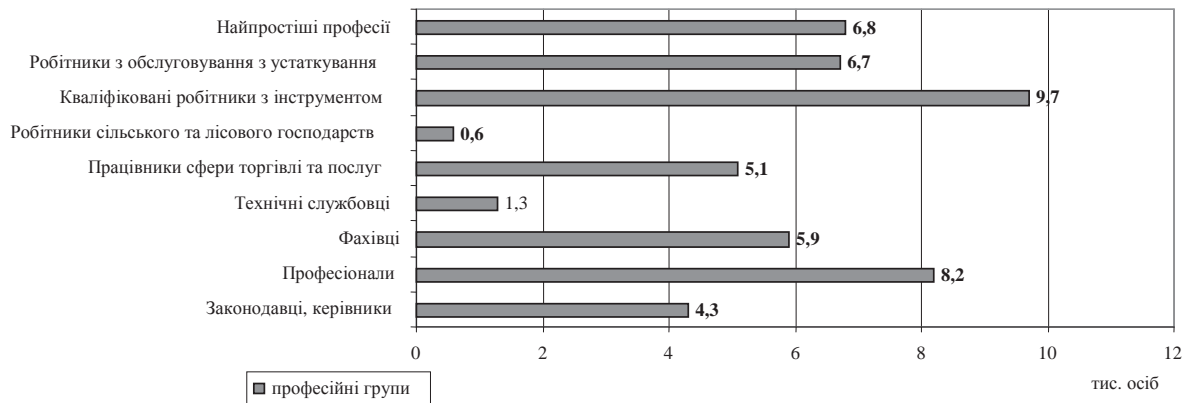

Рис. 2. Динаміка потреби підприємств у працівниках за професійними групами за 2012 р.

Джерело: Державний комітет статистики України [5].

— переорієнтації освітніх закладів на створення підґрунтя для формування моделей ключових компетенцій;

— розширити участь держави і бізнесу у підготовці фахівців потрібного профілю шляхом підтримки напрямів навчання для задоволення майбутніх потреб ринку праці;

— розвивати маркетингові стратегії на ринках освітніх послуг та ринках праці для посилення інформаційних зв'язків між ними;

— диверсифікувати структуру навчальних закладів за рахунок впровадження нових форм навчання.

ВИСНОВКИ

В умовах розвитку інноваційної економіки формування людського капіталу набуває нових особливостей, а саме:

1) безперервність навчання та нерозривний зв'язок освіти з виробничою діяльністю людини (протягом всього періоду праці). Розвиток інноваційної економіки обумовлює вимоги безперервного навчання та елементів творчості не лише окремих працівників, а й цілих колективів підприємств, фірм та організацій;

2) здатність творчого застосування накопичених знань, навичок для генерації нових ноу-хау.

Підвищення рівня економічного розвитку в сучасних умовах залежить, насамперед, від якості людського капіталу. Для досягнення якості необхідно інвестування в людський капітал, яке забезпечуватиме рівень освіти і науки, достатній для виконання економічної функції та постійного відтворення людського капіталу — капіталу, втіленого в людях, здатних створювати нове.

Інтелектуальний, освітній, культурно-психологічний потенціал, здоров'я є ключовими елементами розвитку людського капіталу та становлення економіки знань, а розробка та реалізація широкомасштабної довгострокової стратегії модернізації системи освіти та науки має стати базовою передумовою відтворення та нагромадження людського капіталу в Україні. Перспективою подальших розвідок є дослідження напрямів стимулювання підприємств щодо організації професійного навчання та підвищення якості людського капіталу за умов вдосконалення законодавчої бази.

Література:

1. Подра О. П. Інвестиції в професійне навчання як інструмент накопичення специфічного людського капіталу / О.П. Подра // Вісник Дніпропетровського університету. — Серія "Економіка". — 2011. — № 5 (2). — С. 126—132.

2. Закон України "Про вищу освіту" № 1556-VII від 01.07.2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>

3. Закон України "Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

4. Грیشнова О.А. Людський капітал України: стан, проблеми, перспективи відтворення: монографія / О.А. Грیشнова, В.М. Лич, І.К. Бондар, І.О. Лютий та ін. за ред. В.М. Лича. — К.: КНУБА, 2009. — Ч. I. — 224 с.

5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Захарова О.В. Управління інвестуванням у людський капітал: методологія, оцінка, планування: монографія / О.В. Захарова. — Донецьк: "ДВНЗ ДонНТУ", 2010. — 378 с.

7. Степаненко Н. О. Інвестування в людський капітал на сучасному етапі розвитку української економіки / Н. О. Степаненко // Бізнес Інформ. — 2009. — № 11 (2). — С. 181—183.

8. Гвоздик Н.М. Роль держави у формуванні і розвитку людського капіталу / Н.М. Гвоздик // Ефективна економіка. — 2014. — № 5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2993>

References:

1. Podra, O.P. (2011), "Investment in training as an instrument of accumulation of specific human capital", *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Seriya "Ekonomika"*, vol. 5 (2), pp. 126—132.

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), *The Law of Ukraine "Higher Education"*, available at: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu> (Accessed 01 July 2014).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), *The Law of Ukraine "About the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021"*, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (Accessed 25 June 2013).

4. Hrishnova, O.A. Lych, V.M. Bondar, I.K. and Liutyj, I.O. (2009), *Liudsk'kyj kapital Ukrainy: stan, problemy, perspektvy vidtvorennia* [Human Capital Ukraine: state, problems and prospects of reproduction], KNUBA, Kyiv, Ukraine.

5. The official site of the State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://vzv.ukrstat.gov.ua>

6. Zakharova, O.V. (2010), *Upravlinnia investuvanniam u liudsk'kyj kapital: metodolohiia, otsinka, planuvannia* [Management of investment in human capital: methodology, evaluation, planning], DVNZ DonNTU, Donetsk, Ukraine.

7. Stepanenko, N. O. (2009), "Investing in human capital at the present stage of development of Ukrainian economy", *Biznes Inform*, vol. 11 (2), pp. 181—183.

8. Hvozdyk, N. M. (2014), "A role of the state is in forming and development of human capital", *Efektivna ekonomika*, vol. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2993>

Стаття надійшла до редакції 03.04.2015 р.